

Володимир Набоков

НЕЖИТЬ

(оповідання)

Я задумливо пером обводив круглу, тремтячу тінь чорнильниці. У дальній кімнаті пробив годинник, а мені, мрійникові, привиділося, що хтось стукає у двері, — спершу тихенько, потім все голосніше; стукнув дванадцять разів поспіль і вичікувально завмер.

— Так, я тут, увійдіть...

Дверна ручка сором'язливо рипнула, схилилося полум'я сльозової свічки, і він бочком виринув з прямокутника мороку — зігнутий, сірий, запорошений пилком ночі морозною і зоряною...

Знав я його обличчя — ах, давно знав!

Праве око було ще в тіні, ліве полохливо дивилося на мене, довгасте, димчasto-зелене; і зіниця рділа, як точка іржі... А цей мшисто-сірий шматок на скроні, та блідо-срібляста, ледве помітна брова, — а смішна зморшка біля безусого рота, — як це все дражнило, берегло невиразно пам'ять мою!

Я встав — він ступив уперед.

Худе пальто застібнуте було якось не так — по-жіночому; у руці він тримав шапку — ні, темний, нескладний вузлик, — шапки не було зовсім...

Так, звичайно, я знав його — навіть, мабуть, любив, — тільки ось ніяк придумати не міг, де і коли ми зустрічалися, а, мабуть, зустрічалися ми часто, інакше я не запам'ятав би так твердо он цих бруснично-червоних губ, загострених вух, кадика кумедного...

З привітним бурмотінням я потис його легку, холодну руку, торкнув спинку старенького крісла. Він сів, як ворона на пень, і квапливо заговорив:

— Так моторошно на вулицях. Я й зайшов. Зайшов провідати тебе. Пізнаєш? Адже ми з тобою, бувало, що ні день гралися разом, аукалися... Там — на батьківщині... Невже забув?

Голос його ніби засліпив мене, в очах зарясніло, голова закружляла; я згадав щастя, гучне, безмірне, безповоротне щастя.

Ні, не може бути! Я — один... Це все — лише марення вибагливе! Але поряд зі мною й справді хтось сидів кістлявий, безглуздий, у вухатих німецьких чобітках, і голос його дзвенів, шелестів, золотий, соковито-зелений, знайомий, а слова були всі такі прості, людські...

— Ну ось — згадав... Так, я — колишній Лісовик, задержувата нежить... А ось і мені довелось тікати...

Він зітхнув глибоко, і здалося мені знову — хмари хиткучі, високі хвилі листя, блискітки берести, як бризки піни, та вічний, солодкий гул... Він нахилився до мене, м'яко зазирнув у вічі.

— Пам'ятаєш ліс наш, ялинку чорну, березу білу? Вирубали... Жаль було мені нестерпно; бачу, берізки хрумтять, валяться, а чим допоможу? У болото загнали мене, плакав я, вив, вип'ю бухав — та скоком-скоком у ближній бор.

Тужив я там; все відхлипати не міг... Тільки став звикати - глянув, бору й немає - одне сиве гарево. Знову довелось побродити. Підшукав я собі лісок — добрий лісок був, частий, темний, свіжий, — а все якось не те... Бувало, від зорі до зорі грав я, свистів шалено, бив у долоні, перехожих лякав... Сам пам'ятаєш: заблукав ти одного разу в глуші моїй — ти й біле плаття, — а я стежки у вузол зв'язував, стовбури кружляв, блимав крізь

листя — всю ніч проморочив... Але я так тільки, заради жарту, даремно що чорнили мене... А тут я присмирів; невеселе було новосілля... Вдень і вночі навколо все тріщало щось. Спершу я думав — свій брат, лісовик там тішиться; гукнув, прислухався. Тріщить собі, грюкає — ні, не по-нашому виходить. Якось надвечір вискочив я на прогалину, бачу, лежать люди — хто на спині, хто на череві. Ну, думаю, розбуджу їх, розворушу! Став я гілками струшувати, шишками луцтатись, шарудіти, гукати... Майже годину прововтузився — все ні до чого. А як ближче глянув, то й обмер. У того голова на одній червоній ниточці висить, у того замість живота — купа товстих хробаків... Не витерпів я. Завив, підстрибнув і давай бігти.

Довго я блукав по різних лісах, а все життя немає. То тиша, пустеля, нудьга смертна, то жах такий, що й краще не згадувати! Нарешті зважився: у мужичка перекинувся, у бродягу з торбинкою та й пішов зовсім: прощавай, Русь! Ну а там, мені братику мій, Водяний пособив. Теж, бідолаха, рятувався. Все дивувався він: часи, каже, які настали — просто лихо. І то сказати: він хоч і давнину балувався, людей там заманював (дуже був гостинний), та зате як плекав, як пестив їх у себе на золотому дні, якими піснями чарував! А нині, каже, все тільки мерці пливуть, видимо-невидимо, а волога річна що руда, густа, тепла, липка; дихати нема чим... Він мене і взяв із собою. Сам-то в дальньому морі поневіряється, а мене на туманний бережок по дорозі висадив — іди, брате, знайди собі кущик. Нічого я не знайшов і потрапив сюди до цього чужого, страшного, кам'яного міста... От і став я людиною, комірці, чобітки, все як слід — навіть навчився говорити по-їхньому...

Він замовк. Очі його блищали, як мокре листя, руки схрещені були, і в хисткому відблиску свічки, що запливла, дивно-дивно мерехтіло бліде волосся, наліво зачесане.

— Я знаю, ти теж сумуєш, — знову задзвенів яскравий голос, — але твоя туга, порівняно з моєю буйною вітровою тугою, — лише рівне дихання сплячого. І подумай тільки: нікого з нашого племені на Русі не залишилося. Одні туманом здійнялися, інші розбрелися світом. Рідні річки сумні, нічия жвава рука не розплющує місячних зблисків, сиротіють, мовчать випадково не скошені дзвіночки — колишні блакитні гусли легенького Польового, суперника мого. Косматий, ласкавий Постен залишив, плачучи, твій зганьблений, обльований будинок, і зачахли гаї, зворушливо-світлі, чарівно-похмурі гаї.

Адже ми твоє натхнення, Русь, незбагненна твоя краса, вікова чарівність... І всі ми пішли, вигнані божевільним землеміром.

Друг, я скоро помру, скажи мені що-небудь, скажи, що любиш мене, бездомну примару, підсядь ближче, дай руку...

Зашипівши, згасла свічка. Холодні пальці торкнулися моєї долоні, сумний, знайомий сміх продзвенів і замовк.

Коли я запалив світло, нікого в кріслі не було... нікого... Тільки в кімнаті чудово-тонко пахло березою та вологим мохом...

Вперше оповідання було опубліковано у газеті «Руль» (Берлін) 7 січня 1921 р.

Переклад українською: А.Невідомий, 2023 р.